

ВІДГУК
офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Безкоровайної Ольги Володимирівни
на дисертаційну роботу **Свищ Лілії Осипівни «Педагогічні умови формування ціннісно-смислового досвіду майбутніх фахівців з іноземної мови у процесі професійної підготовки»**
представлену на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – «теорія і методика професійної освіти»

Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із планами відповідних галузей науки.

В умовах реалій сучасної системи освіти, зорієнтованої на європейський простір, виняткової значущості набуває професійне зростання майбутнього вчителя іноземної мови, котрий стає носієм і пропагандистом соціокультурних цінностей. Соціально-гуманітарні дисципліни мають важливий вплив на формування ціннісних орієнтацій студентів, їхніх професійних і особистісних якостей як майбутніх фахівців. Тому нині виникає необхідність сформувати ціннісно-смисловий досвід майбутнього вчителя іноземної мови у процесі його професійної підготовки.

З огляду на зазначене, тема наукового пошуку Свищ Л.О. є своєчасною та надзвичайно актуальною.

Авторка досить переконливо аргументує свій науковий пошук аналізом актуальності поставленої проблеми, наявністю суперечностей і недостатнім рівнем її вивчення в професійно-педагогічному плані та розробленості навчально-методичного забезпечення.

Аналізуючи історію розвитку досліджуваного явища, авторка робить ретроспективний аналіз, виважено і коректно в хронологічній послідовності використовує відомі наукові підходи обґрунтування отриманих результатів, висновків і рекомендацій.

Аналіз змісту дисертаційного дослідження дає підстави для висновку про те, що дисертанткою чітко сформульовані мета, завдання, об'єкт і предмет

наукового пошуку, який спирається на ґрунтовну методологічну і нормативну основу.

Не викликає сумнівів чіткість і повнота висвітлення понятійно-термінологічного апарату дослідження. У роботі аналізуються базові поняття теми, дається власне розуміння центрального поняття дослідження «ціnnісно-смисловий досвід» як результат життєдіяльності особистості, внутрішнього (ціnnісного) переживання та переосмислення її змісту, характеру й особливостей.

Пошуки нових підходів, форм і методів професійної освіти зумовлюють істотне зростання вимог до якісного рівня фахової підготовки студентів-філологів. З огляду на це, постає необхідність реформування практичної підготовки майбутніх учителів-філологів на засадах компетентнісного підходу, з урахуванням в її змісті новітніх досягнень наукової галузі й інновацій.

Важливо відзначити, що дисертаційне дослідження виконане у межах комплексної науково-дослідницької теми Львівського державного університету фізичної культури «Психолого-педагогічний супровід професійної підготовки фахівців з фізичного виховання вищих навчальних закладів» (№ 0111U001717). Тему дисертації затверджено Вченом радою Львівського державного університету фізичної культури (протокол № 7 від 16 лютого 2016 р.).

З огляду на вищезазначене, тема дисертаційного дослідження Свищ Лілії Осипівни «Педагогічні умови формування ціnnісно-смислового досвіду майбутніх фахівців з іноземної мови у процесі професійної підготовки» є актуальною і своєчасною, відповідає запитам і потребам сучасної педагогічної науки і практики.

Найбільш значущі результати дослідження.

Оцінюючи найважливіші результати дисертаційного дослідження Свищ Л.О., варто вказати на такі, що мають вагому наукову новизну.

По-перше, заслуговує уваги здійснене вперше теоретичне обґрунтування й експериментальна перевірка педагогічних умов, які забезпечують

ефективність формування ціnnісno-сmisлового досвіду майбутніх іноземних філологів у процесі професійної підготовки.

По-друге, важливим в теоретичному та прикладному аспектах є уточнення сутності понять «ціnnості», «ціnnісnі орієntації», «професійно-ціnnісnі орієntації», «формування ціnnісno-сmisлового досвіду»; структурних компонентів дослідницької проблеми; критеріїв, показників та рівнів сформованості ціnnісno-сmisлового досвіду майбутніх фахівців з іноземної мови у процесі професійної підготовки.

По-третє, на основі аналізу та узагальнення довідково-енциклопедичної, наукової, навчально-методичної та інструктивно-методичної літератури подальшого розвитку набули діагностичний інструментарій, основними елементами якого є критерії, показники та рівні виконання обліку ціnnісnoї спрямованості студентів спеціальності 035 «Філологія»; розроблення та упровадження у практику роботи закладів вищої освіти авторського навчально-методичного комплексу, що охоплює сукупність методик, авторські анкети, тестові завдання, плани-конспекти інтерв'ю, експериментально-діагностичні завдання тощо у процесі формування ціnnісno-сmisлового досвіду майбутніх фахівців з іноземної мови.

Нові факти, одержані здобувачем.

На основі загального вивчення дисертаційної роботи, можна стверджувати, що наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що в ньому вперше:

- *спроектовано* структурно-змістову модель формування ціnnісno-сmisлового досвіду майбутніх фахівців з іноземної філології у процесі професійної підготовки, що складається із цільового, змістового, технологічно-процесуального і результативно-оцінного блоків;
- *визначено* структурні компоненти (аксіологічний, діяльнісний, компетентнісний, системний, синергетичний), охарактеризовано критерії (когнітивний, мотиваційний, операційно-діяльнісний, організаційний),

відповідні показники та рівні (низький, середній, високий) сформованості ціннісно-смислового досвіду фахівців відповідного профілю;

– виявлено пріоритетні педагогічні умови формування ціннісно-смислового досвіду майбутніх іноземних філологів у процесі професійної підготовки (формування знаннєвої основи ціннісних мотивацій у професійній діяльності майбутніх філологів; розвиток ціннісно-смислової сфери здобувачів філологічної освіти шляхом створення аксіо-орієнтованого освітнього середовища; формування у майбутніх філологів операційно-діяльнісних умінь реалізації аксіологічних знань і ціннісних пріоритетів; опанування методик оцінювання та коригування професійної діяльності з точки зору реалізації аксіологічних знань і ціннісних пріоритетів).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Достовірність і аргументованість одержаних результатів дослідження забезпечується методологічною обґрунтованістю вихідних позицій педагогічного наукового пошуку, адекватним теоретичним аналізом проблеми, відповідністю застосованих методик і завдань дослідження, використанням комплексу взаємозв'язаних емпіричних методів діагностики, репрезентативністю вибірки, поєднанням методів кількісного та якісного аналізу, а також позитивними результатами впровадження авторських методик у практику.

Дослідницею використано достатньо широку джерельну базу (186 найменувань, із них 50 іноземними мовами), що дозволило зробити відповідні узагальнення і висновки.

Основні положення та результати дослідження пройшли апробацію на науково-практичних конференціях різного рівня: міжнародних, всеукраїнських, регіональних.

Аналіз тексту дисертації Свищ Л.О. та змісту публікацій дисертантки дають змогу дійти висновку про наукову обґрунтованість і достовірність викладених нею результатів.

Значення для науки й практики отриманих наукових результатів.

Дослідження Л.О. Свищ містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати розв'язують низку важливих загальнопедагогічних завдань.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у тому, що його основні положення, інноваційні дослідницькі підходи й отримані результати можуть бути використані науковцями та фахівцями вищої школи для підвищення ефективності організації професійної підготовки майбутніх фахівців з іноземної філології, зокрема, під час планування та проведення лекційних занять зі студентами, семінарів, спецкурсів, тренінгів, ділових ігор, круглих столів, практичних заходів та інших сучасних форм аудиторної та позааудиторної роботи; для систематизації й аксіологізації змісту освітніх програм, підготовки підручників і навчальних посібників, методичних рекомендацій та інших матеріалів. Крім того, матеріали дисертації знайдуть застосування для виконання нових теоретичних та експериментальних досліджень у галузі теорії й методики професійної освіти.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Львівського національного університету імені Івана Франка, Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького, Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, що підтверджується довідками, посилання на які міститься в додатках до дисертації.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність.

Дисертаційна робота Л. О. Свищ є структурованою, логічно побудованою та достатньо обґрунтованою. Дисертація представлена вступом, трьома розділами, висновками, списком використаних джерел і додатками. Структура роботи характеризується погодженістю компонентів наукового пошуку – взаємозалежністю мети, завдань, об'єкта, предмета, наукової новизни, теоретичної і практичної значущості. У роботі авторка спрямовує свої

науково-методичні пошуки на досягнення означеної мети та виконання коректно сформульованих у відповідності до неї завдань.

Привертає увагу те, що зміст кожного розділу має конкретні й переконливі висновки, що свідчить про вміння автора працювати з науковим матеріалом, ґрунтовно аналізувати його та успішно робити належні узагальнення теоретичного і практичного характеру.

Перший розділ – «*Аксіологічний підхід і проблема формування ціnnісно-смислового досвіду майбутніх філологів*» – присвячений аналізу філософсько-методологічних аспектів впливу трансформацій аксіологічних орієнтирів на сучасну освіту. Використання міждисциплінарного підходу та комплексного аналізу дало змогу розкрити погляди представників різних галузей наукового знання на ступінь розробленості проблеми; схарактеризувати поняттєво-категоріальний апарат дослідження.

Дисертаційна робота засвідчує вміння автора узагальнювати наукову інформацію та робити власні висновки.

Авторка знаходить пояснення факту, з яким можна погодитися, що процес формування ціnnісно-смислової сфери й аксіологічної свідомості не є стихійним, тобто на його зміст можна впливати, а вплив цей матиме і соціальний, і індивідуальний виміри.

Реалізація досліджуваної проблеми актуалізує питання пошуку важливих професійно-ціnnісних орієнтацій, які необхідно сформувати у майбутніх педагогів, зокрема фахівців з іноземної мови на засадах аксіологічного, діяльнісного, компетентнісного, системного, синергетичного підходів, а саме ціnnостей знаннєвого змісту, (2) ціnnостей, що розкривають особу педагога, (3) ціnnостей, що окреслюють зміст відносин у системі освіти. Авторкою доведено, що означені ціnnості добре корелують із переліком універсальних ціnnостей, які містить Декларація тисячоліття (United Nations Millennium Declaration), а також із вимогами Загальноєвропейської системи мовної компетенції (Common European Framework), що регламентує розвиток у

майбутнього фахівця відповідного профілю лінгвістичної бази з усіма потрібними професійними компетенціями.

На підставі аналізу й узагальнення дисертанткою у процесі наукового дослідження уточнено сутність поняття «ціннісно-смисловий досвід», яке розуміється авторкою як *результат життєдіяльності особистості, внутрішнього (ціннісного) переживання та переосмислення її змісту, характеру й особливостей*. Засвоєння особистістю цінностей підтримуване нормами суспільства та набуває реалізації в її ціннісних орієнтаціях, закріплених життєвим досвідом.

Використання комплексу зазначених методологічних підходів дозволило здійснити ретельний аналіз поняттєво-категоріального апарату дослідження, який, з одного боку, визначає специфіку та науково-педагогічного підґрунтя формування готовності майбутніх іноземних філологів до ціннісно-смислового досвіду у процесі професійної підготовки, а з іншого, – передбачає урахування характерних особливостей означеного процесу в сучасній зарубіжній та вітчизняній педагогічній теорії та практиці.

У другому розділі – «*Педагогічне моделювання процесу формування ціннісно-смислового досвіду майбутніх фахівців з іноземної філології*» – проаналізовано реальний стан сформованості ціннісно-смислового досвіду майбутніх іноземних філологів у процесі професійної підготовки, який характеризується визначеністю відповідних критеріїв та їх показників, когнітивного, ціннісно-мотиваційного, операційно-діяльнісного, організаційного, взаємозв'язок яких у роботі чітко встановлений і всебічно обґрунтований.

Особливу увагу в дисертації приділено обґрунтуванню і впровадженню педагогічних умов з метою успішного розв’язання досліджуваної проблеми: формування знаннєвої основи ціннісних мотивацій у професійній діяльності майбутніх філологів; розвиток ціннісно-смислової сфери здобувачів філологічної освіти шляхом створення аксіо-орієнтованого освітнього середовища; формування у майбутніх філологів операційно-

діяльнісних умінь реалізації аксіологічних знань і ціннісних пріоритетів; опанування методик оцінювання та коригування професійної діяльності з точки зору реалізації аксіологічних знань і ціннісних пріоритетів.

Л.О. Свищ, спираючись на кращі досягнення теорії і практики світової та вітчизняної педагогіки, використовуючи напрацьовані наукові підходи й методи, сформулювала значущі для дослідження положення, які дозволяють виявити не тільки загальні тенденції, а й характерні особливості, підходи, принципи, педагогічні умови формування готовності майбутніх іноземних філологів до ціннісно-смислового досвіду.

Заслуговує на окрему увагу структурно-функціональна модель формування ціннісно-смислового досвіду майбутніх філологів, яка представлена взаємопов'язаними блоками (цільовий, змістовний, технологічно-процесуальний і результативно-оцінний) та результатом її реалізації є підвищення рівня сформованості ціннісно-смислового досвіду іноземних філологів у процесі професійної підготовки.

Автором доведено, що робота над формуванням професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх іноземних філологів має бути забезпечена з урахуванням дисциплін, які володіють значним потенціалом в організації зазначеного процесу (із досвіду зарубіжних філологічних шкіл відомо, що такими дисциплінами можуть бути «Вступ до культурології», «Сучасна культура та мислення – перспектива для перекладачів», «Майстерня літературного перекладача – перспектива літературознавства» тощо).

Особливо імпонує широкий спектр загальних форм організації освітнього процесу в ЗВО, спрямований на надання майбутнім фахівцям зі спеціальності 035 «Філологія» допомоги в усвідомленні вимог професії та суспільства до рівня і змісту їхніх знань, умінь, навичок, особистісних якостей: тематичні лекції, тематичні дискусії, проведення майстер-класів з викладачами-філологами, зустрічі з стейкхолдерами-працедавцями, зустрічі з успішними випускниками освітніх програм спеціальності 035 «Філологія».

На основі теоретичного аналізу наукових праць і результатів експериментального етапу дослідження та особистого досвіду роботи встановлено, що значний потенціал для формування високого рівня ціннісно-смислового досвіду майбутніх іноземних філологів закладено в знаннях, повному осмисленні та усвідомленні доцільності оволодіння ними, у наявності підвищеної мотивації здобувачів філологічної освіти до професійної самореалізації та кар'єрного зростання.

Особливої уваги було приділено організації позаурочної практичної діяльності (мовні гуртки, мовні курси, індивідуальне репетиторство на старших курсах), а також запровадження у практику професійної підготовки здобувачів освіти відповідної спеціальності спецкурсу, побудованого на основі практичної сумісної свідомої суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача (викладання) і студента (учіння).

Заслуговує на увагу і позитивну оцінку те, що впровадження професорсько-викладацьким складом найбільш ефективних засобів, методів, прийомів і змісту освітнього процесу давали можливість студентам виявляти творче мислення, вдосконалювати їхні мовні, ціннісні і комунікативні уміння та навички співпраці, міжособистісного спілкування, практично реалізовувати здатність до саморефлексії щодо своїх аксіологічних компетентностей.

Дисертаційна робота містить достатню кількість наочності (таблиць, рисунків, діаграм) представлених у самому тексті дисертації та в її додатках. Останні суттєво розширяють та доповнюють змістове поле дисертаційного дослідження, що засвідчує прагнення дисерантки узагальнити одержаний емпіричний матеріал, установити залежності та взаємозв'язки явищ, засвідчити багатовимірність досліджуваного феномену.

У третьому розділі – «*Експериментальна перевірка ефективності функціонально-змістової моделі та педагогічних умов формування ціннісно-смислового досвіду майбутніх фахівців з іноземної філології*» – описано програму формувального експерименту щодо впровадження спроектованої структурно-змістової моделі формування ціннісно-смислового досвіду майбутніх

фахівців з іноземної мови у процесі професійної підготовки, здійснено аналіз результатів дослідження та з'ясовано їхню статистичну достовірність.

Робота базується на достатній кількості вихідних даних, прикладів, розрахунків. Для підтвердження теоретичних положень авторкою проводився формувальний етап дослідження, метою якого була експериментальна перевірка ефективності реалізації запропонованих педагогічних умов і структурно-змістової моделі.

Обґрунтованість результатів, які висунені здобувачкою, ґрунтуються на погодженості даних експерименту і наукових висновків. Так, протягом усієї експериментальної роботи здійснювалася регулярна педагогічна діагностика рівня сформованості ціннісно-смислового досвіду майбутніх іноземних філологів; вносилися корективи; проаналізовано кількісні та якісні результати дослідження.

Поступове зростання показників на кінець педагогічного експерименту свідчить про ефективність спроектованої структурно-змістової моделі означеного процесу. Розроблені та апробовані педагогічні умови згідно з ідеєю формувального експерименту дали змогу цілеспрямовано й ефективно впливати на процес формування ціннісно-смислового досвіду майбутніх фахівців з іноземної мови у процесі професійної підготовки.

Результати, які представлені на захист, погоджуються з даними, отриманими під час дослідно-експериментальної роботи, і дають підстави стверджувати, що завдання і поставлена мета дисертаційного дослідження виконані. Про їх відповідність, зокрема, свідчить експертиза даних, проведених в експериментальних закладах різних областей України, зокрема Київської, Львівської, Черкаської, Одеської, Рівненської.

Зауважимо, що матеріали дисертації грамотно оформлені, текст викладено логічно, обґрунтовано.

Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях.

Основний зміст і результати дисертаційного дослідження відображені у 21 науковій і навчально-методичній праці авторки, серед них: 7 відображають

основні результати дисертації (з них 1 публікація в зарубіжному періодичному виданні); 8 мають апробаційний характер; 6 додатково розкривають результати дисертації (з них 4 навчальні посібники).

Зміст автoreферату ідентичний з основними положеннями дисертаційної роботи.

Дискусійні положення та зауваження до змісту роботи.

Поряд з позитивною оцінкою дисертаційної роботи Л.О. Свищ вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження і побажання дискусійного характеру:

1. Дослідження набуло б ще більшої наукової цінності, якби авторка представила в додатах методичні рекомендації, які, на наш погляд, виконують важливу функцію узагальнення і трансляції позитивного зарубіжного досвіду в освіту України.

2. Оскільки педагогічні умови формування ціннісно-смислового досвіду майбутніх фахівців з іноземної мови у процесі професійної підготовки, про які йдеться у підрозділі 2.1, є вагомим напрацюванням дисертантки, а тому мали б бути ширше відображені в додаткових пунктах і в практичній значущості здійсненого дослідження.

3. Дисертаційна робота, на нашу думку, достатньо ілюстрована таблицями, однак вважаємо, що окрім з них доцільно було б перенести у додатки, надавши більше уваги характеристиці виявлених чинників, закономірностей та напрямів реалізації дослідження.

4. Варто було б детальніше описати як переваги так і недоліки, котрі виникали під час впровадження навчально-методичного забезпечення з формування готовності майбутніх іноземних філологів до ціннісно-смислового досвіду в освітній процес ЗВО.

5. Вважаємо, що було б доцільно представити схематичне зображення інноваційних форм та методів навчання, які забезпечили реалізацію визначеного у дослідженні навчально-методичного забезпечення (розділ 3, параграф 3.1) процесу професійної підготовки студентів-філологів. Останнє суттєво розширило б та доповнило змістове поле дисертаційного дослідження.

6. Під час проведення констатувального етапу експерименту було утворено експериментальну й контрольну групи. Однак, вважаємо за доцільне, вказати у дисертації характерні відмінності між цими групами. Окрім того, цілком логічним бачиться те, що діагностичні методики, якими визначались показники можна було б узагальнити в таблицю.

7. У загальних висновках доречно більш детальніше представити динаміку рівнів сформованості ціннісно-смислового досвіду майбутніх іноземних філологів.

Висловлені зауваження дещо знижують цілісність сприйняття, але не цінність самої роботи, мають дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дослідження, на його головні теоретичні і практичні результати.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Свищ Лілії Осипівни «Педагогічні умови формування ціннісно-смислового досвіду майбутніх фахівців з іноземної мови у процесі професійної підготовки» є структурно завершеним, самостійним дослідженням, містить нові, науково обґрунтовані результати зі спеціальності теорія і методика професійної освіти, відповідає нормативним вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. (зі змінами), що разом з її успішним захистом дає підстави для присудження СВИЩ ЛІЛІЇ ОСИПІВНІ наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри методики
викладання іноземних мов
Рівненського державного
гуманітарного університету

О.В. Безкоровайна

